

Key Indicators of Economic Development in the UAE and Overcoming the Economic Recession Caused by the COVID-19 Crisis

Mohammad Reza Abidian¹, Forouzan Marzbani²

1. Corresponding Author, Ph.D. Candidate in International Relations, Faculty of Law and Political Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. E-mail: abidian1999@gmail.com
2. Ph.D. Candidate in Political Sociology, Faculty of Social Sciences, Economics, and Entrepreneurship, Razi University, Kermanshah, Iran. E-mail: forozanmarzbany1376@gmail.com

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 10 Dec 2023

Received in revised form:

29 Apr 2024

Accepted: 08 Oct 2024

Published online: 30 Dec 2024

Keywords:

economic development,
economic development
indicators,
economic growth and the
United Arab Emirates,
Corona.

ABSTRACT

In recent years, the countries on the southern coast of the Persian Gulf have been making progress in various fields. Among them is the United Arab Emirates (UAE). The UAE, especially Dubai, ranks first globally in some development indicators. Along with other countries in the region like Qatar and Saudi Arabia, the UAE has responded to global trends and adjusted its relations accordingly. Therefore, by joining two major international and regional organizations, the World Trade Organization (WTO) and the Organization of the Petroleum Exporting Countries (OPEC), the UAE has sought to achieve economic development. Given its significant role in regional and trans-regional affairs, studying the economic development of the UAE and the key indicators that influence it is of great importance, particularly as the global pandemic posed a challenge to the country's economy. The aim of the current study is to examine the key indicators of the UAE's economic development and its recovery from the economic crisis caused by COVID-19, relying on neoliberalism theory. The main research question is: What are the key indicators of the UAE's economic development, and how have these indicators contributed to overcoming the COVID-19 crisis? The findings suggest that indicators such as GDP growth, non-oil revenues (including non-oil trade, tourism, and foreign investment), growth of the Human Development Index (HDI), innovation in business and industrial technologies, and low unemployment rates have contributed to the country's economic development. Economic development driven by these indicators has facilitated the UAE to navigate through the COVID-19 crisis. This study uses a descriptive-analytical method and relies on library research for its findings.

Cite this article: Abidian, M. R., & Marzbani, F. (2024). Key Indicators of Economic Development in the UAE and Overcoming the Economic Recession Caused by the COVID-19 Crisis. *International Political Economy Studies*, 7 (2), 97-115. <http://doi.org/10.22126/ipes.2025.9962.1630> (In Persian).

© The Author(s).

DOI: <http://doi.org/10.22126/ipes.2025.9962.1630>

Publisher: Razi University

1. Introduction

The UAE government, with a clear understanding of its country's situation, its potential, and a solid grasp of the international market and its economic opportunities, has achieved a prominent position in terms of economic development. This study seeks to answer the question: What are the key indicators of the UAE's economic development, and how have these indicators contributed to overcoming the COVID-19 crisis? The hypothesis is that indicators such as GDP growth, non-oil revenues (tourism, construction projects, and foreign investments), HDI growth, innovation in business and industrial technologies, and low poverty and unemployment rates, which are the results of the government's economic policies, have influenced the UAE's economic development. These factors helped the UAE control the crisis during COVID-19, making it one of the first countries to recover from the pandemic's repercussions due to its economic development.

2. Conceptual Framework

The concept of development has been used as a foundation for this research. Development is a widespread phenomenon in society and cannot be confined to one sector. Development has no clear boundaries or limits, as it is a qualitative phenomenon (unlike economic growth, which is quantitative) and has no restrictions. Economic development has two main goals: first, increasing the wealth and welfare of the population (and eradicating poverty), and second, creating employment and reducing unemployment, both of which aim to achieve social justice. The approach to economic development differs between developed and developing countries. In developed countries, the main goal is to increase people's welfare and amenities, whereas, in developing countries, the focus is on eradicating poverty and advancing social justice. Based on this, the present research examines the key indicators of economic development in the UAE.

3. Methodology

This research employs a descriptive-analytical method.

4. Discussion & Results

The study's findings show that indicators such as GDP growth, non-oil revenues (including non-oil trade, tourism, and foreign investment), growth of the Human Development Index (HDI), innovation in business and industrial technologies, and low unemployment rates are among the factors that have contributed to the country's economic development. Economic development driven by these indicators has facilitated the UAE to navigate through the COVID-19 crisis. This study uses a descriptive-analytical method and relies on library research for its findings.

5. Conclusion & Recommendations

Since its establishment in 1971, the UAE has transformed from a deprived desert region into a wealthy country with the help of substantial revenues from oil and gas exports and subsequently by diversifying its economic activities and is now considered among the nations with high economic development. The present study aimed to examine the key indicators of the UAE's economic development. Upon analysis, it was found that the key factors influencing the UAE's development include GDP growth, non-oil revenues (tourism, construction projects, and foreign investments), HDI growth, innovation in business and industrial technologies, and low poverty and unemployment rates. The results indicate that the UAE is one of the most developed countries in the Persian Gulf, with a high per capita GDP. Statistics show that the country continues to have a commodity-based economy, with oil and natural gas accounting for 40% of total exports and 38% of its GDP.

However, to diversify its economy and reduce dependence on oil revenues, the UAE has made massive investments in tourism, finance, and construction sectors. One of the UAE's most significant non-oil revenues is in the tourism sector, making it one of the most prosperous countries in the Middle East for travel and tourism development. Foreign investments are also one of the UAE's most important revenue streams, facilitating the country's economic development. According to the World Bank, the UAE is ranked as the 21st easiest place in the world to do business. The UAE has also made significant progress in innovation and entrepreneurship. The Arab country has also launched programs aimed at increasing employment for migrants, developing job opportunities for youth, and addressing gender inequality—one of the key challenges in the UAE's labor market, particularly in terms of employment and wages. These plans, developed by experts and policymakers, have now entered the implementation phase.

In the field of human development indicators, findings indicate that the UAE has made significant efforts to improve these indicators, and has achieved a high ranking in human development. The rapid integration into the global economy, attracting major international investors, alongside improving social welfare standards and reducing gender inequality between men and women, has been one of the key factors behind the UAE's progress in human development. During the COVID-19 crisis, despite the economic challenges the country faced, especially in the first year, the UAE managed to overcome the recession through various economic initiatives, including offering stimulus packages to industries, diversifying the economy, reducing dependency on oil, and investing in infrastructure. This highlights the notion that in neoliberal and developed countries, crises tend to have less impact, and recovery from such crises occurs under more favorable conditions.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شاخص های مؤثر در توسعه اقتصادی امارات متحده عربی و گذر از رکود اقتصادی ناشی از بحران کرونا

محمدرضا عبیدیان^۱ | فروزان مرزبانی^۲

۱. نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری روابط بین الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. رایانامه: abidian1999@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری جامعه شناسی سیاسی، دانشکده علوم اجتماعی، اقتصاد و حسابداری، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایانامه: forozanmarzbany1376@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۹/۱۹ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۲/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۷/۱۷ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۰/۱۰ کلیدواژه ها: توسعه اقتصادی، شاخص های توسعه اقتصادی، رشد اقتصادی و امارات متحده عربی، کرونا.	کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس طی سال های اخیر در حوزه های مختلف در حال پیمودن روند توسعه هستند، از جمله این کشورها، امارات متحده عربی است. امارات متحده عربی به ویژه دبی، در برخی از شاخص های توسعه در مقام نخست جهانی قرار دارند. این کشور در کنار دیگر کشورهای منطقه همچون قطر و عربستان، به روندهای جهانی واکنش نشان داده و به تنظیم مناسبات خود با آن ها پرداخته اند؛ بنابراین در همین راستا، امارات با عضویت در دو سازمان مهم بین المللی و منطقه ای، سازمان تجارت جهانی و اوپک، درصدد رسیدن به توسعه اقتصادی برآمد؛ بدین ترتیب بررسی روند توسعه اقتصادی امارات و شاخص های مؤثر بر آن به عنوان یکی از کشورهای مهم خاورمیانه که در مناسبات منطقه ای و فرامنطقه ای نقش به سزایی دارد، بسیار مهم بوده است و با گسترش کرونا و در معرض امتحان قرار گرفتن اقتصاد این کشور اهمیت آن دوچندان می گردد بنابراین هدف پژوهش حاضر، بررسی شاخص های مؤثر در توسعه اقتصادی امارات متحده و گذر از بحران اقتصادی ناشی از بحران کرونا با تکیه بر نظریه نتولیرایسم است. سؤال اصلی پژوهش عبارت است از: شاخص های مؤثر بر توسعه اقتصادی امارات متحده عربی کدامند و این شاخص ها چه تأثیری در گذر از بحران کرونا داشته اند؟ یافته های پژوهش حاکی از آن است که شاخص هایی همچون رشد تولید ناخالص داخلی، درآمدهای غیر نفتی (درآمدهای تجاری غیر نفتی، گردشگری و جذب سرمایه های خارجی)، رشد شاخص توسعه انسانی، نوآوری در کسب و کار و تکنولوژی های صنعتی، نرخ پایین بیکاری از جمله مواردی هستند که در توسعه اقتصادی این کشور مؤثر بوده اند و توسعه اقتصادی ناشی از این شاخص ها شرایط را برای گذر از بحران کرونا برای امارت را تسهیل نموده است. این پژوهش با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و به شیوه کتابخانه ای به نتایج خود دست یافته است.

استناد: عبیدیان، محمدرضا؛ مرزبانی، فروزان (۱۴۰۳). شاخص های مؤثر در توسعه اقتصادی امارات متحده عربی و گذر از رکود اقتصادی ناشی از بحران کرونا. *مطالعات اقتصاد سیاسی بین الملل*، ۷ (۲)، ۹۷-۱۱۵. <http://doi.org/10.22126/ipes.2025.9962.1630>

ناشر: دانشگاه رازی

© نویسندگان
DOI: <http://doi.org/10.22126/ipes.2025.9962.1630>

۱. مقدمه

توسعه اقتصادی، فرایندی است که در آن یک رشته تحولات و تغییرات بنیادی در ساختارهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی به‌منظور دستیابی به اهداف کلان اقتصادی به وقوع می‌پیوندد. به همین منظور می‌توان گفت توسعه اقتصادی با رشد اقتصادی متفاوت است. درواقع توسعه اقتصادی فقط به رشد اقتصادی محدود نمی‌شود؛ و در بعد گسترده‌تری مسائل مربوط به فقر، عدالت، شهرنشینی، مهاجرت، بیکاری، توزیع درآمد و سایر شاخص‌های اجتماعی را نیز دربر می‌گیرد (حاجی مظفری و اسکندری، ۱۳۹۴).

توسعه در لغت به معنای گسترش دادن و از نظر اندیشه‌وران علوم اقتصادی و اجتماعی، جریانی چندبعدی و به معنای ارتقاء مستمر کل جامعه و نظم اجتماعی به‌سوی زندگی بهتر یا انسانی‌تر است. قدمت رشد و توسعه به‌اندازه دانش اقتصاد است. همه اقتصاددانان بزرگ کلاسیک در سده‌های هجدهم و نوزدهم، اقتصاددان توسعه بوده و در چگونگی پیشرفت ملت‌ها سخن گفته‌اند. پیشرفت و رفاه مادی انسان‌ها و ملت‌ها، به‌گونه‌ای سنتی در پژوهش‌های اقتصادی جای داشته و از زمینه‌های مهم مطالعات اقتصاددانان متقدم به‌شمار می‌رفته است. توسعه اقتصادی به‌صورت شاخه‌ای از علم اقتصاد، از اواسط قرن بیستم (پس از آنکه موضوع پیشرفت در کشورهای درحال توسعه با شدت بیشتری مورد توجه قرار گرفت)، میان پژوهشگران علوم اجتماعی و اقتصادی مطرح شد؛ اما باوجود اینکه بیش از سه دهه از عمر آن نمی‌گذرد، به‌واسطه علاقه و اشتیاق بیشتر فرهیختگان در جهت دستیابی به توسعه و ترقی کشورشان، بیش از سایر رشته‌های مرتبط با علم اقتصاد، به چالش کشیده و آثار متعددی نیز درباره آن نوشته شده است (مطیعی و زیاری، ۱۳۹۶).

از یک دوره‌ای به بعد موضوع توسعه و جهانی‌شدن، تمام کشورهای جهان را دربر گرفت و به طبع ذات این فرایند حوزه‌های اقتصادی و فرهنگی و سیاسی را درگیر کرد. همان‌طور که اشاره شد این فرایند برخاسته از دنیای غرب کشورهای جهان سوم را نیز تحت تأثیر خود قرار داد. در این میان، منطقه خلیج فارس و نظام‌های موروثی عرب این حوزه که از رژیم‌های سنتی و غیر دموکراتیک تشکیل شده است و به‌واسطه پتانسیل‌ها و شرایط گوناگون، در رده‌های مختلفی از توسعه قرار گرفته‌اند. از آنجاکه رژیم‌های سیاسی حاکم بر کشورهای عرب خلیج فارس از نوع نظام‌های استبدادی، اقتدارگرای سنتی یا پاتریمونیالی هستند، هنوز به‌صورت وسیع و گسترده در معرض توسعه فرهنگی و سیاسی قرار نگرفته‌اند، درزمینه توسعه اقتصادی نیز فراز و نشیب‌های زیادی از توسعه را طی کرده‌اند که بالطبع باوجود زبان و مذهب و جغرافیا و نیز ساختارهای اجتماعی و فرهنگ مشترک، در شاخص‌های توسعه اقتصادی باوجود منابع اقتصادی تقریباً مشترک، همه‌ی این کشورها در یک سطح از توسعه اقتصادی قرار نگرفته‌اند.

امارات متحده عربی به‌عنوان یکی از کشورهای مهم حاشیه جنوبی خلیج فارس یکی از توسعه‌یافته‌ترین کشورهای آسیای غربی است. امارات متحده عربی دارای یک اقتصاد بازار آزاد است که در آن قیمت کالاها و خدمات توسط سیستم قیمت آزاد تعیین می‌شود. این کشور عربی درحال توسعه با درآمد بالاست. سه شریک بزرگ تجاری کشور امارات عبارت‌اند از چین، هند و عربستان سعودی. سه نوع کالایی که بیشترین میزان صادرات کشور امارات متحده عربی را تشکیل می‌دهند عبارت‌اند از نفت و سوخت‌های معدنی، سنگ‌های قیمتی و فلزات و ماشین‌آلات الکتریکی. از مهم‌ترین صنایع این کشور که می‌توان اشاره کرد، نفت و پتروشیمی است. دولت امارت با درک درست از وضعیت کشور خود و آگاهی از پتانسیل‌های داخلی این کشور و همچنین درک مناسب از بازار بین‌المللی و فرصت‌های اقتصادی خود توانسته امروز در جایگاه بسیار خوبی از توسعه اقتصادی قرار گیرد.

پژوهش حاضر درصدد است به این مهم دست یابد که چه شاخص‌هایی بر توسعه اقتصادی امارات متحده عربی مؤثر بوده است؟ در فرضیه این سؤال آمده است که شاخص‌هایی همچون رشد تولید ناخالص داخلی، درآمدهای غیر نفتی (گردشگری و پروژه‌های عمرانی و جذب سرمایه‌های خارجی)، رشد شاخص توسعه انسانی، نوآوری در کسب‌وکار و تکنولوژی‌های صنعتی، نرخ پایین فقر و بیکاری که نتیجه سیاست‌های اقتصادی دولت بوده‌اند، بر توسعه اقتصادی این کشور مؤثر بوده‌اند و این عوامل در دوران کرونا سبب کنترل بحران برای دولت امارات شد و توسعه اقتصادی این کشور سبب گردید امارات یکی از اولین کشورهایی باشد که از پیامدهای بحران کرونا رهایی می‌یابد.

۲. پیشینه پژوهش

مطالعات تجربی گسترده‌ای در زمینه توسعه اقتصادی در حوزه داخلی و بین‌المللی نگارش شده است اما به‌طور اخص درباره توسعه اقتصادی امارات و شاخص‌های مؤثر بر توسعه این کشور پژوهشی نوشته نشده است؛ اما در زمینه توسعه اقتصادی امارات در مطالعات بین‌المللی، مریم طاهها منا (۲۰۲۰) در یک پژوهشی با عنوان «برداشت ساکنان از تأثیرات توسعه گردشگری، شواهد تجربی از امارات» نشان داد که امارات متحده عربی یکی از مرفه‌ترین کشورهای خاورمیانه در زمینه توسعه سفر و گردشگری است. در سال ۲۰۱۸، سهم خالص صنعت سفر و گردشگری ۱۱.۱ درصد از تولید ناخالص داخلی امارات متحده عربی بود. بعد از وقوع همه‌گیری کرونا امارات متحمل خسارات زیادی از حوزه گردشگری شد در این پژوهش پاسخ‌ها از پنج امارت مختلف در امارات جمع‌آوری شد. داده‌ها با استفاده از تکنیک مدل‌سازی معادلات ساختاری پیشرفته (SEM) تجزیه و تحلیل شدند. یافته‌ها نشان‌دهنده تفاوت عمده بین ادراک محلی‌ها و مهاجران از تأثیرات گردشگری بوده است. با این وجود، هر دو گروه به حمایت از توسعه گردشگری در بحبوحه همه‌گیری کووید-۱۹ ادامه دادند.

در پژوهشی دیگر از دنیل شیلیرا (۲۰۱۳) با موضوع «تنوع و توسعه اقتصاد امارات متحده عربی» بر روی ویژگی‌های اصلی اقتصاد امارات مطالعه کرد و همچنین به دنبال این مهم بود که امارات چگونه می‌تواند در سطح جهانی اقتصاد خود را بهبود بخشد و به توسعه دست یابد و مناطق تجاری جدید را برای رشد و توسعه اقتصادی خود شناسایی کند. مانوئل فرناندز نیز در پژوهش خود با عنوان «سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در امارات متحده عربی: مطالعه‌ای در مورد مشارکت‌کنندگان اصلی» دریافت عوامل مرتبطی که سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی امارات متحده عربی را جذاب می‌کند، ثبات سیاسی، موقعیت جغرافیایی، زیرساخت‌های توسعه‌یافته، ارز پایدار، سیستم مالی به‌خوبی توسعه‌یافته، رویداد جهانی جمع‌آوری در اکسپو ۲۰۲۰ و سیاست‌های فعال و سرمایه‌پسند دولت است.

در حوزه مطالعات داخلی نیز مسعود پناهی (۱۴۰۰) با یک تحلیل مقایسه‌ای در پژوهشی با عنوان «بررسی و تحلیل فرا شاخص‌های توسعه در کشور امارات متحده به‌عنوان یک کشور نفتی و مقایسه نتایج آن با کشور ایران» به این نتیجه دست یافت توسعه در کشور امارات به‌عنوان یک کشور نفت‌خیز، ارتباط کمی با ثروت آفرینی از طریق این منبع دارد و حاصل سیاست‌گذاری صحیح و اجرای دقیق برنامه‌های عملکردی ذیل شاخص‌های توسعه اقتصادی مطروحه است.

در پژوهش رضا شیرزادی (۱۳۹۴) با عنوان عوامل توسعه انسانی در امارات متحده عربی نیز به این مهم دست یافت که توسعه انسانی در امارات به کمک رشد و توسعه اقتصادی و نقش ارشادی دولت، ارتقاء یافته است. در این مقاله، ابتدا به مفاهیم توسعه و توسعه انسانی از جمله سیر تحول مفهوم توسعه، چگونگی طرح نظریه توسعه انسانی و نحوه رتبه‌بندی کشورها به‌وسیله شاخص توسعه انسانی اشاره شده و سپس عمده‌ترین تحولات سیاسی و روندهای جاری اقتصادی و نیز تحلیل توسعه انسانی در کشور امارات متحده عربی بررسی می‌شود. از آنجاکه توسعه اقتصادی امارات در ابعاد مختلف در عصر حاضر از اهمیت شایانی برخوردار است و می‌تواند الگویی مناسب برای سایر کشورهای منطقه جهت رسیدن به توسعه باشد، نوشتار حاضر درصدد است به بررسی شاخص‌های مؤثر بر توسعه اقتصادی این کشور بپردازد. از این‌رو با نگاهی جزئی‌تر به بررسی شاخص‌های مؤثر بر توسعه اقتصادی امارات که می‌تواند زمینه‌ساز ایجاد توسعه پایدار برای این کشور نیز به‌شمار رود، پرداخته است.

۳. چارچوب مفهومی

توسعه فرایندی است که هدف آن افزایش سطح رفاه و آسایش عمومی است. این هدف با شاخص کمی و کیفی قابل اندازه‌گیری است. شاخص‌هایی چون افزایش ثروت، بهبود وضع معیشتی، افزایش امید به زندگی، بهداشت، گسترش علم و مانند این‌ها. در عین حال توسعه حاوی برخی نتایج نامطلوب چون نابرابری، تخریب محیط‌زیست، افزایش انتظارات، احساس محرومیت و سرخوردگی نیز هست. البته این نتایج بیشتر حاصل توسعه تک‌پایه‌ای یا توسعه صرفاً اقتصادی با شاخص‌هایی چون رشد تولید ناخالص ملی، افزایش سرانه درآمد ملی، افزایش سرانه مصرف انرژی و... است؛ اما توسعه فقط توسعه اقتصادی نیست بلکه جوانب دیگری نیز دارد که می‌توان آن را توسعه مطلوب یا توسعه متوازن نامید. توسعه متوازن به معنای آن است که

توسعه به نفع یک قشر خاص نبوده و همه اقشار جامعه از مواهب و توزیع درآمد به صورت برابر بهره‌مند شده و توزیع به شیوه‌ای برابرتر انجام پذیرد. شاخص‌هایی مانند ضریب جینی، منحنی لورنس و امثال آن تدابیری هستند که برای اندازه‌گیری چگونگی درآمد یا برابری در توزیع درآمد از آن‌ها استفاده می‌شود (غنی‌نژاد، ۱۳۸۲).

باید بین دو مفهوم رشد اقتصادی و توسعه اقتصادی تمایز قائل شد. رشد اقتصادی، مفهومی کمی است در حالی که توسعه اقتصادی، مفهومی کیفی است. «رشد اقتصادی» به تعبیر ساده عبارت است از افزایش تولید (کشور) در یک سال خاص در مقایسه با مقدار آن در سال پایه. در سطح کلان، افزایش تولید ناخالص ملی (GNP) یا تولید ناخالص داخلی (GDP) در سال موردنظر به نسبت مقدار آن در یک سال پایه، رشد اقتصادی به‌شمار می‌رود که باید برای دستیابی به عدد رشد واقعی، تغییر قیمت‌ها (به‌خاطر تورم) و استهلاک تجهیزات و کالاهای سرمایه‌ای را نیز از آن کسر نمود. منابع مختلف رشد اقتصادی عبارت‌اند از افزایش به‌کارگیری نهادهای (افزایش سرمایه یا نیروی کار)، افزایش کارایی اقتصاد (افزایش بهره‌وری عوامل تولید) و به‌کارگیری ظرفیت‌های احتمالی خالی در اقتصاد است. «توسعه اقتصادی» عبارت است از رشد همراه با افزایش ظرفیت‌های تولیدی اعم از ظرفیت‌های فیزیکی، انسانی و اجتماعی.

در توسعه اقتصادی، رشد کمی تولید حاصل خواهد شد اما در کنار آن، نهادهای اجتماعی نیز متحول خواهند شد، نگرش‌ها تغییر خواهد کرد، توان بهره‌برداری از منابع موجود به صورت مستمر و پویا افزایش یافته و هر روز نوآوری جدیدی انجام خواهد شد. درواقع توسعه امری فراگیر در جامعه است و نمی‌تواند تنها در یک بخشی از آن اتفاق بیفتد. توسعه، حد و مرز و سقف مشخصی ندارد؛ بلکه به دلیل وابستگی آن به انسان، پدیده‌های کیفی است (برخلاف رشد اقتصادی که کاملاً کمی است) که هیچ محدودیتی ندارد. توسعه اقتصادی دو هدف اصلی دارد: اول، افزایش ثروت و رفاه مردم جامعه (و ریشه‌کنی فقر) و دوم، ایجاد اشتغال و کاهش نرخ بیکاری که هر دوی این اهداف در راستای عدالت اجتماعی است. نگاه به توسعه اقتصادی در کشورهای پیشرفته و کشورهای توسعه‌نیافته متفاوت است. در کشورهای توسعه‌یافته، هدف اصلی افزایش رفاه و امکانات مردم است در حالی که در کشورهای عقب‌مانده، بیشتر ریشه‌کنی فقر و افزایش عدالت اجتماعی مدنظر است (حاجی‌مظفری و اسکندری، ۱۳۹۴: ۴). بر این اساس در پژوهش حاضر شاخص‌های مؤثر بر توسعه اقتصادی امارات متحده عربی بررسی می‌شود.

۴. شاخص‌های مؤثر بر توسعه اقتصادی امارات متحده عربی

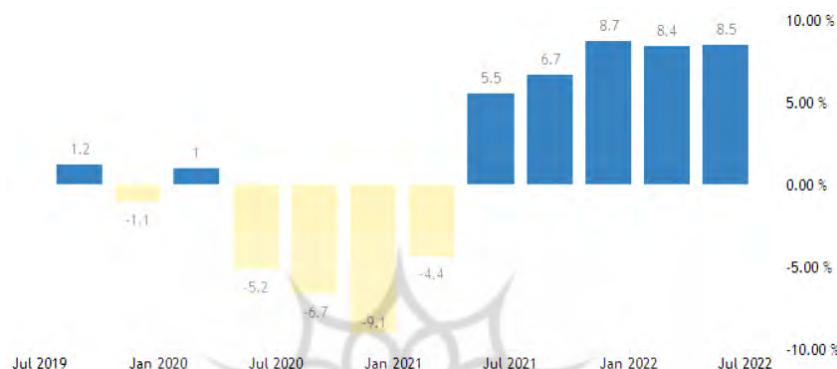
۴-۱. رشد تولید ناخالص داخلی

تولید ناخالص داخلی (GDP)، ارزش پولی کالاها و خدمات نهایی را که در داخل مرزهای یک کشور در یک دوره زمانی معین تولید می‌شود، اندازه‌گیری می‌کند. درواقع منظور از کالا و خدمات نهایی، یعنی آن‌هایی که توسط کاربر نهایی خریداری می‌شوند. برای محاسبه تولید ناخالص داخلی باید کل میزان مصرف در کشور شامل مصارف خصوصی و عمومی، هزینه‌های دولت، سرمایه‌گذاری‌ها و میزان خالص صادرات را محاسبه و باهم جمع کرد. از تولید ناخالص داخلی معمولاً برای اندازه‌گیری میزان فعالیت‌های اقتصادی یک کشور استفاده می‌شود. تولید ناخالص داخلی با واحد پول کشور مورد نظر اندازه‌گیری می‌شود. روش معمول این است که ارزش تولید ناخالص داخلی هر کشور را به دلار آمریکا تبدیل کرد و سپس آن را مقایسه کرد. تبدیل به دلار می‌تواند با استفاده از نرخ‌های مبادله بازار - نرخ‌های رایج در بازار ارز - یا نرخ برابری قدرت خرید (PPP) انجام شود. نرخ مبادله PPP نرخ است که ارز یک کشور باید به آن تبدیل شود (کالن، ۲۰۰۸).

بسیاری از اقتصاددانان توسعه، رشد اقتصادی را عامل اصلی توسعه‌یافتگی داخلی یک کشور و از بین بردن فقر و محرومیت و ایجاد رفاه اجتماعی می‌دانند در میان شاخص‌های اقتصاد کلان، تولید ناخالص داخلی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (بخشی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۲۱-۱۲۲).

امارات متحده عربی یکی از توسعه‌یافته‌ترین کشورهای خلیج فارس است و دارای ارزش سرانه تولید ناخالص داخلی بالایی است. این کشور هنوز یک اقتصاد مبتنی بر کالا دارد و محموله‌های نفت و گاز طبیعی ۴۰ درصد از کل صادرات و ۳۸ درصد

تولید ناخالص داخلی را تشکیل می‌دهد. با این حال، امارات متحده عربی به‌منظور تنوع بخشیدن به اقتصاد و کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی، سرمایه‌گذاری‌های عظیمی را در بخش‌های گردشگری، مالی و ساخت و ساز انجام داده است. بزرگ‌ترین بخش اقتصاد امارات متحده عربی خدمات است که ۴۰ درصد تولید ناخالص داخلی را تشکیل می‌دهد. در بخش خدمات مهم‌ترین بخش‌ها عبارت‌اند از: عمده‌فروشی و خرده‌فروشی و تعمیرات (۱۲ درصد تولید ناخالص داخلی). املاک و خدمات تجاری (۹ درصد) و حمل‌ونقل، ارتباطات و انبارداری (۸ درصد). بهره‌برداری از نفت و گاز طبیعی ۳۸ درصد از ثروت را تشکیل می‌دهد. ساخت و ساز و توزیع برق، آب و گاز ۱۳ درصد از تولید و تولید ۸ درصد سهم دارند. کشاورزی، دامداری و ماهیگیری یک درصد باقیمانده از تولید ناخالص داخلی را تشکیل می‌دهند (اقتصاد تجارت، ۲۰۲۲).

نمودار ۱. رشد تولید ناخالص داخلی امارات متحده عربی (<https://tradingeconomics.com>)

براساس نمودار ۲ که آخرین اطلاعات رشد اقتصادی امارات متحده از بانک جهانی به‌دست‌آمده نشان می‌دهد، نرخ تولید ناخالص داخلی امارات متحده عربی در سه‌ماهه دوم سال ۲۰۲۲ به‌دنبال رشد ۸.۴ درصدی در دوره سه‌ماهه قبل، ۸.۵ درصد نسبت به مدت مشابه سال قبل رشد کرد. رشد تولید ناخالص داخلی امارات برای سال ۲۰۲۱ برابر با ۳.۹۲ درصد بود که نسبت به سال ۲۰۲۰ ۸.۸۷ درصد افزایش داشت. نرخ رشد تولید ناخالص داخلی امارات برای سال ۲۰۲۰ - ۴.۹۶ درصد بود که ۶.۰۷ درصد نسبت به سال ۲۰۱۹ کاهش داشت. همچنین برای سال ۲۰۱۹ نرخ رشد ناخالص داخلی ۱.۱۱ درصد بود که ۰.۲۱ درصد نسبت به سال ۲۰۱۸ کاهش داشت. در سال ۲۰۱۸ نیز، نرخ رشد ناخالص داخلی امارات ۱.۳۱ درصد بود که ۰.۵۸ درصد نسبت به سال ۲۰۱۷ افزایش داشت.

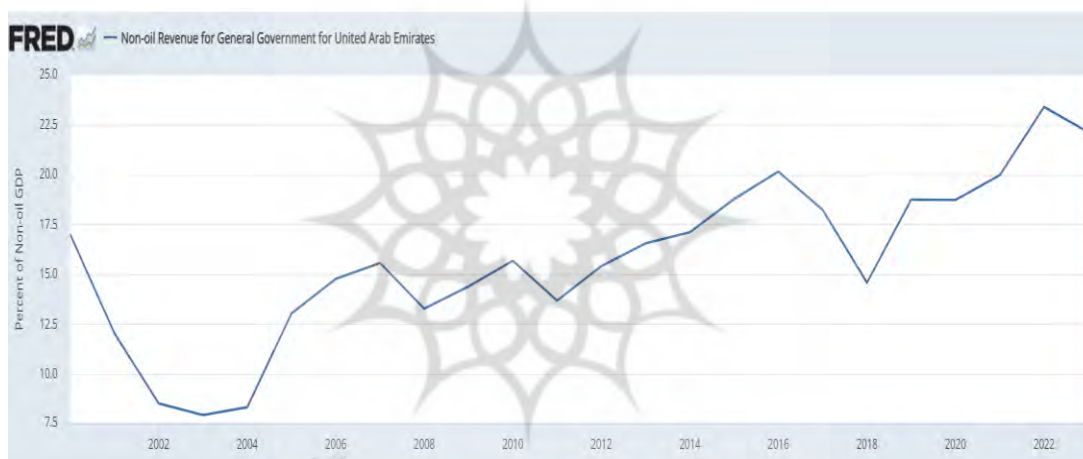
نمودار ۲. نرخ رشد تولید ناخالص امارات از سال ۲۰۱۰-۲۰۲۱ (<https://data.worldbank.org>)

در آمارهای ارائه‌شده پیش‌بینی می‌شود که تولید ناخالص داخلی به قیمت‌های جاری در امارات متحده عربی بین سال‌های ۲۰۲۳ و ۲۰۲۸ به‌طور مداوم در مجموع ۱۴۰.۴ میلیارد دلار آمریکا (+۲۸.۱۴ درصد) افزایش یابد. همچنین برآورد شده است که تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۲۸ به ۶۳۹.۳۴ میلیارد دلار آمریکا برسد (Statistics, N.D).

۴-۲. درآمدهای غیر نفتی (درآمدهای تجاری غیر نفتی، گردشگری و جذب سرمایه‌های خارجی)

درآمدهای غیر نفتی برای کشورهای حاشیه خلیج فارس مهم‌ترین منبع درآمد به‌شمار می‌رود به عبارتی دیگر این دول را با توجه به تکیه کردن آن‌ها به درآمدهای نفتی، دولت‌های رانتیر خوانده می‌شوند؛ بنابراین صادرات غیر نفتی و نقش آن در رشد و توسعه اقتصادی این کشورها همواره به‌عنوان یکی از موضوعات مهم، مورد بررسی قرار می‌گیرد. امارات متحده عربی که یکی از پیشتازان دولت‌های توسعه‌گرا در منطقه به‌شمار می‌رود، قبل از شیوع همه‌گیری کرونا درصد بود تا با تمرکز بر افزایش درآمدهای غیر نفتی خود و کاهش وابستگی از درآمدهای نفتی در حوزه توسعه اقتصادی گام‌های بلندی را بردارد.

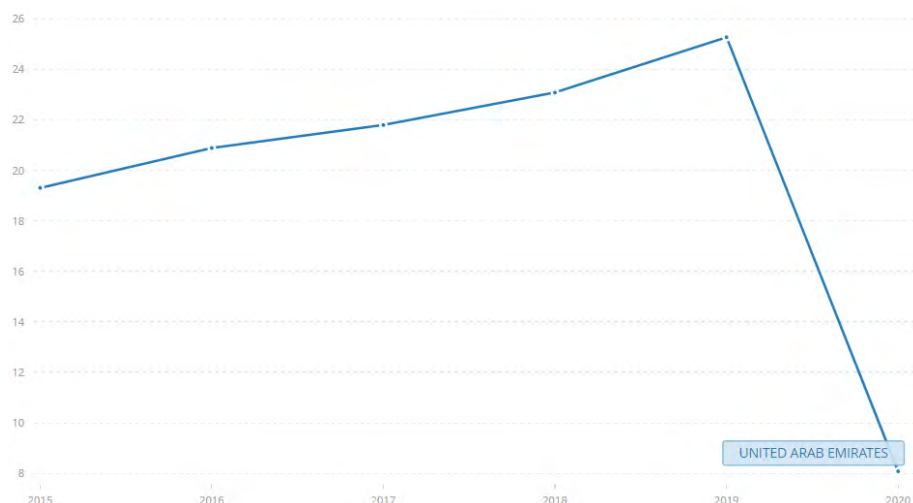
تجارت غیر نفتی امارات متحده عربی در نیمه اول سال ۲۰۲۲ به ۱۰۵۸ تریلیون درهم (۲۸۸۰۶ میلیارد دلار) رسید که ۱۷ درصد نسبت به مدت مشابه سال قبل افزایش داشت. صادرات غیر نفتی این کشور در نیمه اول به حدود ۱۸۰ میلیارد درهم رسید که ۸ درصد رشد داشت و حدود ۱۷ درصد از تجارت غیر نفتی را به خود اختصاص داد. در حوزه واردات نیز ۱۹ درصد افزایش یافت و به نزدیک به ۵۸۰ میلیارد درهم رسید که ۵۵ درصد تجارت غیر نفتی را تشکیل می‌دهد. صادرات امارات در حوزه تجارت غیر نفتی نیز ۲۰ درصد افزایش یافت و به تقریباً ۳۰۰ میلیارد درهم رسید که درواقع ۲۸ درصد تجارت غیر نفتی را تشکیل می‌داد (سایت رویترز، ۲۰۲۲).

نمودار ۳. میزان درآمد تولید ناخالص داخلی غیر نفتی امارات متحده عربی (<https://fred.stlouisfed.org>)

فعالیت‌های تجاری در اقتصاد بخش خصوصی غیر نفتی امارات متحده عربی همچنان به رشد قوی خود در آغاز سال ۲۰۲۳ ادامه داشت. آمارها نشان داد که امارات در برابر بادهای معکوس اقتصاد جهانی انعطاف‌پذیر است، زیرا تولید و صادرات همراه با اشتغال در داخل در دومین اقتصاد بزرگ جهان عرب افزایش یافته است. در بخش تولیدی این کشور همچنان رشد قابل قبولی وجود داشته است اما سرعت این رشد با آغاز شیوع همه‌گیری کمتر بوده است. براساس گزارش وزارت اقتصاد امارات، تجارت خارجی غیر نفتی امارات متحده عربی در ۹ ماهه نخست سال ۲۰۲۲ با ۱۹ درصد رشد به حدود ۱۶۴ تریلیون درهم (۴۴۶ میلیارد دلار) در مقایسه با مدت مشابه در سال ۲۰۲۱ رسیده است (سایت نشنال نیوز، ۲۰۲۳).

امارات متحده عربی یکی از مرفه‌ترین کشورهای خاورمیانه در زمینه توسعه سفر و گردشگری است. گردشگری و جذب سرمایه‌های خارجی یکی از دو حوزه مهم و پردرآمدترین منابع غیر نفتی امارات متحده عربی است. در سال ۲۰۱۸، سهم خالص صنعت سفر و گردشگری ۱۱.۱ درصد از تولید ناخالص داخلی امارات متحده عربی بود. همه‌گیر کووید ۱۹ تأثیر منفی زیادی بر صنعت گردشگری در امارات متحده عربی و همچنین در سراسر جهان داشته است. تعداد گردشگران بین‌المللی به‌شدت کاهش یافته است و رویدادهای بزرگی مانند اکسپو ۲۰۲۰ دبی لغو یا به تعویق افتاده است. بخش سفر و گردشگری به‌طور مستقیم از ۳۱۷۵۰۰ شغل در امارات متحده عربی حمایت کرده است که ۵.۴ درصد از کل اشتغال را تشکیل می‌دهد. انتظار می‌رود این میزان با ۲.۴ درصد در سال افزایش به ۴۱۰۰۰۰ شغل برسد که ۵.۹ درصد از کل اشتغال در سال ۲۰۲۷ خواهد بود (طاها منا، ۲۰۲۲).

نمودار ۴. درآمدهای بخش گردشگری امارات متحده عربی (https://data.worldbank.org)

براساس نمودار ۴ آمار گردشگری امارات در سال ۲۰۲۰، ۳۹۰۶۳،۴۰۰،۲۴۶۱۵ بوده است که نسبت به سال ۲۰۱۹ کاهش ۳۵.۹۲ درصدی را نشان می‌دهد. مهم‌ترین علت این کاهش درآمد شیوع همه‌گیری کرونا و بسته شدن مراکز تفریحی و گردشگری و لغو پروازهای خارجی بوده است. همچنین آمار گردشگری امارات در سال ۲۰۱۹، ۷۸۱،۲۵۰،۳۰۰،۴۱۳ بوده که نسبت به سال ۲۰۱۸ ۱۰.۹۹ درصد افزایش داشته است. آمار گردشگری امارات در سال ۲۰۱۸، ۷۰۰،۰۰۰،۵۰۰،۶۰۹ بوده که نسبت به سال ۲۰۱۷ ۱۶.۵۱ درصد افزایش داشته است. در سال ۲۰۱۷ نیز آمارها نشان می‌دهد که درآمد گردشگری این کشور برابر با ۲۹،۷۰۵،۵۰۰،۰۰۰ بود که نسبت به سال ۲۰۱۶ ۳۶۶ درصد افزایش داشت (سایت گرایش‌های کلان).

سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی یکی دیگر از مهم‌ترین درآمدهای غیر نفتی امارات دارد که بر روند توسعه این کشور تأثیر به‌سزایی داشته است. سرمایه‌گذاری مستقیم، دسته‌ای از سرمایه‌گذاری‌های فرامرزی است که با داشتن کنترل یا درجه نفوذ قابل توجهی بر مدیریت شرکتی که در یک اقتصاد دیگر مقیم است، مقیم یک اقتصاد است. مالکیت ۱۰ درصد یا بیشتر از سهام عادی سهام دارای حق رأی، ملاک وجود رابطه سرمایه‌گذاری مستقیم است.

نمودار ۵. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، جریان خالص ورودی امارات متحده عربی (https://data.worldbank.org)

براساس نمودار ۵، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی امارات متحده عربی برای سال ۲۰۲۱ ۲۰۶۷ میلیارد دلار بوده است که نسبت به سال ۲۰۲۰ ۳.۹۴ درصد افزایش داشته است. برای سال ۲۰۲۰، ۱۹۸۸ میلیارد دلار بود که ۱۱.۲۴ درصد افزایش نسبت به سال ۲۰۱۹ نشان می‌دهد. در سال ۲۰۱۹ نیز، ۱۷۸۷ میلیارد دلار بود که ۷۲.۱۲ درصد افزایش نسبت به سال ۲۰۱۸

نشان می‌دهد. همچنین سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی امارات متحده عربی برای سال ۲۰۱۸، ۱۰.۳۹ میلیارد دلار بود که نسبت به سال ۲۰۱۷ ۰.۳ درصد افزایش داشت (بانک جهانی). سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) در امارات متحده عربی با وجود پیامدهای همه‌گیر کووید-۱۹ که بر حجم سرمایه‌گذاری و تجارت این کشور سایه افکند، طی سال ۲۰۲۱ نسبت به سال ۲۰۲۰ رشد ۴ درصدی را به دست آورد - به ۲۰.۷ میلیارد دلار رسید؛ و اقتصادهای جهان تراز انباشته جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به حدود ۱۷۱.۶ میلیارد دلار افزایش یافت. امارات متحده عربی با شرکای تجاری خود تقریباً ۱۰۶ موافقت‌نامه برای حمایت و تشویق سرمایه‌گذاری‌ها در داخل کشور و در حوزه‌های مختلف امضا کرده است.

براساس گزارش سرمایه‌گذاری جهانی UNCTAD در سال ۲۰۲۲، ارزش ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی این کشور با نرخ رشد ۴ درصد بوده است. مجموع ورود سرمایه‌گذاری خارجی در سال ۲۰۲۱ به ۲۰.۷ میلیارد دلار (۷۶ میلیارد درهم) در مقایسه با ۱۹.۸۸۴ میلیارد دلار (۷۳.۰۴ میلیارد درهم) در سال ۲۰۲۰ افزایش یافت. امارات متحده عربی از نظر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ^۱(FDI) در منطقه غرب آسیا رتبه اول را به دست آورده که با این توضیح ۳۷ درصد از کل ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به این منطقه را به خود اختصاص داده است که این درآمد بالغ بر ۵۵.۵ میلیارد دلار است. این دولت توسعه‌گرا عربی از نظر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) در منطقه منا نیز رتبه اول را به خود اختصاص داده است که ۳۱ درصد از کل ورودی FDI به منطقه را به خود اختصاص داده است که بالغ بر ۶۶۶ میلیارد دلار است. امارات همچنین توانست رتبه‌های برتر ورودی و خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را در غرب آسیا و منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا کسب کند. این کشور در سال ۲۰۲۱ از نظر ورودی FDI در رتبه ۱۹ جهانی و از نظر خروجی FDI در رتبه ۱۷ جهان قرار گرفت (سایت وزارت اقتصاد امارات)

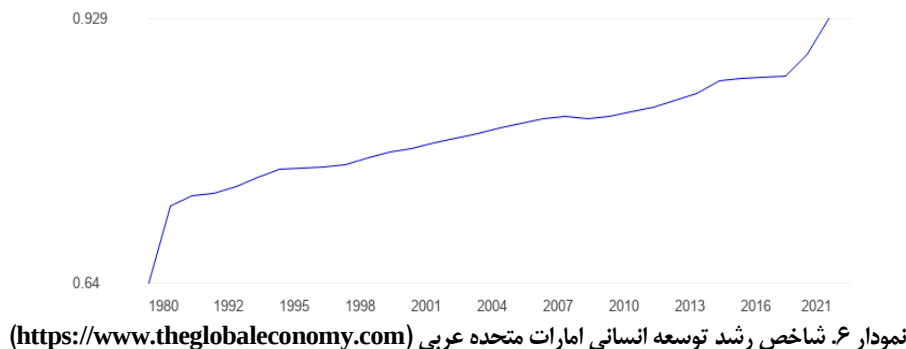
۴-۳. رشد شاخص توسعه انسانی

توسعه انسانی^۲ یکی از آخرین نظریه‌های توسعه است که از دهه ۹۰ محبوبیت پیدا کرد. از دیدگاه توسعه انسانی، هدف نهایی توسعه، زندگی طولانی، سالم و خلاق برای بشر است. توسعه انسانی بدون نقش مؤثر دولت محقق نخواهد شد بنابراین پیشبرد استراتژی توسعه انسانی نیازمند یک دولت کارآمد است. امروزه یکی از شاخص‌های ارزیابی میزان توسعه‌یافتگی در کشورهای مختلف، گزارش‌های ملی و بین‌المللی توسعه انسانی است. امارات متحده عربی از زمان ظهور در سال ۱۹۷۱ به کمک درآمدهای حاصل از صادرات نفت و گاز و سپس با ایجاد تنوع در فعالیت‌های اقتصادی خود به‌عنوان یک کشور مستقل از مناطق محروم و بیابانی به کشورهای ثروتمند با رتبه بالای توسعه انسانی تبدیل شد.

شاخص توسعه انسانی برای امارات متحده عربی که توسط سازمان ملل متحد منتشر شده است معیاری ترکیبی شامل امید به زندگی، میزان تحصیلات و سطح درآمد است. هدف این شاخص نه تنها اندازه‌گیری درآمد، بلکه کیفیت زندگی نیز هست. برای محاسبه شاخص توسعه انسانی از چهار شاخص استفاده می‌شود که عبارت‌اند از: امید به زندگی در بدو تولد، میانگین سال‌های تحصیل، سال‌های مورد انتظار تحصیل و درآمد ناخالص ملی سرانه. امارات متحده عربی در گزارش توسعه انسانی ۲۰۲۲/۲۰۲۱ که هرساله توسط برنامه توسعه سازمان ملل (UNDP) منتشر می‌شود، رتبه اول جهان عرب و بیست و ششمین رتبه جهانی را کسب کرده است. در این رتبه‌بندی امارات را از بسیاری از کشورهای از جمله اسپانیا، فرانسه و ایتالیا بالاتر می‌برد. ارزش HDI امارات متحده عربی برای سال ۲۰۲۱ به ۰.۹۱۱ رسید که این کشور را در رده توسعه انسانی «بسیار بالا» قرار داد و آن را در ۲۶ از ۱۹۱ کشور و منطقه قرار داد (زاویا، ۲۰۲۲).

برای بررسی بهتر وضعیت توسعه انسانی امارات، داده‌هایی را از این کشور طی سال‌های ۱۹۸۰ تا ۲۰۲۱ ارائه می‌کنیم. میانگین ارزش امارات متحده عربی در آن دوره ۰.۸۰۲ امتیاز با حداقل ۰.۶۴ امتیاز در سال ۱۹۸۰ و حداکثر ۰.۹۲۹ امتیاز در سال ۲۰۲۱ بود. آخرین ارزش از سال ۲۰۲۱ ۰.۹۲۹ امتیاز است. برای مقایسه، میانگین جهانی در سال ۲۰۲۱ براساس ۱۸۶ کشور ۰.۷۲۱ امتیاز است (سایت اقتصاد جهانی، ۲۰۲۱).

1. Foreign Direct Investment (FDI)
2. Human Development Index (HDI)

براساس آمار ارائه شده امارات متحده عربی بالاترین نرخ را در شاخص توسعه انسانی در بین کشورهای عربی کسب کرده است و امارات با ارزش شاخص ۰.۸۹۰ (در سال ۲۰۱۹) در زمره کشورهای با توسعه انسانی بسیار بالا قرار گرفت و رتبه ۳۱ از ۱۸۹ را به خود اختصاص داد. کشورها و مناطق امید به زندگی در بدو تولد در سال ۲۰۱۹ به ۷۸ سال رسید، در مقایسه با میانگین منطقه‌ای ۷۲.۱ سال. در مورد سال‌های مورد انتظار تحصیل در امارات متحده عربی، به ۱۴.۳ سال رسید که بالاتر از میانگین منطقه (۱۲.۱ سال) است، اما کمتر از میانگین کشورهای گروه توسعه انسانی بسیار بالا که ۱۶.۳ سال است. امارات همچنین از رتبه اقتصادی بالایی در شاخص‌های بین‌المللی برخوردار بود که به افزایش اعتماد سرمایه‌گذاران و جذب سرمایه‌گذاری کمک کرد (پاپ اسکای و همکاران، ۲۰۲۳).

در یک بررسی کلی می‌توان گفت، بین سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۲۱، ارزش HDI امارات متحده عربی از ۰.۷۲۸ به ۰.۹۱۱ افزایش یافت که ۲۵.۱ درصد افزایش داشت، با امید به زندگی در بدو تولد در این کشور ۶۸ سال، میانگین سال‌های تحصیل ۶.۹ سال و سال‌های مورد انتظار برای تحصیل ۵.۲ سال بوده است. ارزش شاخص توسعه جنسیتی (GDI¹) امارات متحده عربی ۰.۹۵۳ است که آن را در گروه ۲ قرار می‌دهد، با ارزش HDI زن در سال ۲۰۲۱ برای امارات متحده عربی ۰.۸۷۷ در مقابل ۰.۹۲۱ برای مردان است. (GDI) که شکاف‌های جنسیتی را در دستاوردها در سه بعد اساسی توسعه انسانی اندازه‌گیری می‌کند که شامل: سلامت (اندازه‌گیری شده با امید به زندگی زن و مرد در بدو تولد)، دانش (اندازه‌گیری شده با سال‌های مورد انتظار برای زنان و مردان در مدرسه برای کودکان و میانگین سال‌های تحصیل برای بزرگسالان ۲۵ ساله. سال‌ها و بالاتر) و استانداردهای زندگی (اندازه‌گیری شده توسط GNI² تخمینی زنان و مردان) است. در شاخص نابرابری جنسیتی (GII) که نابرابری‌های جنسیتی (از دست دادن توسعه انسانی به دلیل نابرابری بین دستاوردهای زن و مرد) را در سه بعد کلیدی سلامت باروری، توانمندسازی و بازار کار اندازه‌گیری می‌کند، در این شاخص امارات دارای امتیاز ۰.۰۴۹ است. رتبه این کشور از بین ۱۷۰ کشور در سال ۲۰۲۱، یازدهم بوده است. در این رتبه‌بندی هرچقدر در GII مقادیر پایین‌تر نشان داده شود، نشان‌دهنده عملکرد بهتر در مورد نابرابری جنسیتی است (زاولیا، ۲۰۲۲).

۴-۴. نوآوری در کسب‌وکار و تکنولوژی‌های صنعتی

نوآوری شامل تفکر متفاوت و خلاقانه برای یافتن راه‌حلهایی است که از نظر ارزش اقتصادی و اجتماعی تأثیر می‌گذارد. نوآوری برای ایجاد مزیت رقابتی یا مشارکتی، بهبود حکمرانی و ایجاد ارزش فکری حیاتی است. می‌تواند محصولات، فرآیندها و خدمات را بازتعریف کند و افراد، سازمان‌ها و مؤسسات را درگیر کند. جوزف شومپیتر تأکید می‌کند، انگیزه اساسی است که موتور سرمایه‌داری را به حرکت درمی‌آورد و از ظرفیت نوآورانه کارآفرین ناشی می‌شود. او بر نقش مهم نوآوری‌های رادیکال که بازارها یا صنایع موجود را متحول می‌کند و بازارهای جدید ایجاد می‌کند، تأکید فراوانی کرده است. وی آگاه بود که نوآوری‌ها زمانی مؤثر می‌شوند که بتوان آن‌ها را در موارد جدید پیاده‌سازی کرد (شیلبرو، ۲۰۱۵). در این میان شاخص جهانی نوآوری می‌تواند به‌خوبی رشد و توسعه اقتصادی کشورهایی که نوآوری چشم‌گیری در حوزه اقتصاد و صنعت خود داشته‌اند و موجب

1. Gender Development Index (GDI)

2. Gender Inequality Index (GII)

افزایش درآمد و سرمایه کشور شده‌اند، نشان دهد.

شاخص جهانی نوآوری (GII^۱) اقتصادهای جهان را براساس قابلیت‌های نوآوری آن‌ها رتبه‌بندی می‌کند که متشکل از تقریباً ۸۰ شاخص، گروه‌بندی‌شده در ورودی‌ها و خروجی‌های نوآوری است. امارات متحده عربی دارای یک محیط تجاری بسیار طرفدار، با مالیات کم، حداقل مقررات و تعهد قوی به جذب سرمایه‌گذاری خارجی است. این کشور از نظر بانک جهانی به‌عنوان بیست و یکمین مکان آسان برای انجام تجارت در جهان رتبه‌بندی شده است. نوآوری بخشی از ستون «متحد در دانش»^۲ چشم‌انداز ۲۰۲۱ است که بر ایجاد اقتصاد رقابتی در امارات تمرکز دارد. براساس شاخص سالانه جهانی نوآوری ۲۰۲۲، امارات متحده عربی جایگاه برتر خود را به‌عنوان نوآورترین کشور جهان عرب حفظ کرده است. جدول زیر رتبه‌بندی امارات متحده عربی را در سه سال گذشته نشان می‌دهد و اشاره می‌کند که در دسترس بودن داده‌ها و تغییرات در چارچوب مدل GII بر مقایسه‌های سال به سال رتبه‌بندی GII تأثیر می‌گذارد. فاصله اطمینان آماری برای رتبه‌بندی امارات متحده عربی در GII ۲۰۲۲ بین رتبه‌های ۳۰ و ۳۶ است.

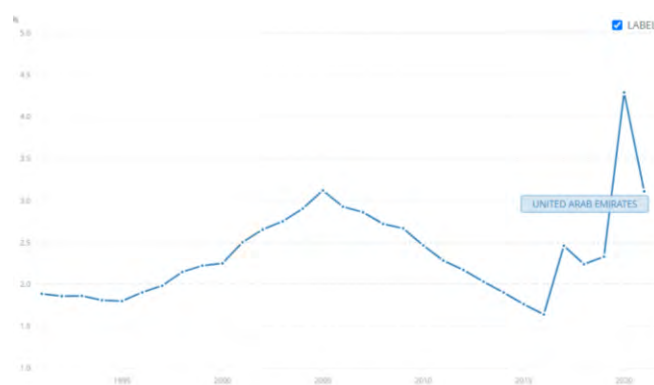
جدول ۱. رتبه‌بندی شاخص توسعه نوآوری امارات متحده عربی (۲۰۲۰-۲۰۲۲)

سال	شاخص توسعه نوآوری	ورودی‌های نوآوری	خروجی‌های نوآوری
۲۰۲۰	۳۴	۲۲	۵۵
۲۰۲۱	۳۳	۲۳	۴۷
۲۰۲۲	۳۱	۱۸	۵۲

براساس جدول ۱ امارات متحده عربی در بخش ورودی‌های نوآوری بهتر از خروجی‌های نوآوری در سال ۲۰۲۲ عمل کرده است. در این سال امارات متحده عربی رتبه هجدهم را در ورودی‌های نوآوری دارد که بالاتر از سال‌های ۲۰۲۱ و ۲۰۲۰ است. این موقعیت نسبت به سال گذشته پایین‌تر است اما از سال ۲۰۲۰ بالاتر است. امارات متحده عربی رتبه ۳۰ را در میان ۴۸ اقتصاد گروه پردرآمد دارد. این دولت توسعه‌گرا عربی در میان ۱۹ اقتصاد در شمال آفریقا و غرب آسیا رتبه سوم را نیز دارد.

۴-۵. نرخ پایین بیکاری

بیکاری جوانان یکی از بزرگ‌ترین مشکلات منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا است، زیرا بالاترین نرخ بیکاری جوانان در جهان را دارد که در خاورمیانه ۲۷.۲ درصد و در شمال آفریقا ۲۹ درصد است (گروه تجاری آکسفورد، ۲۰۱۶). نرخ بیکاری سهم نیروی کار یک کشور بدون شغل اما در دسترس و فعالانه به دنبال کار را نشان می‌دهد. نرخ بیکاری امارات متحده عربی بسیار پایین است و این منطقه یکی از کمترین تعداد افراد بیکار در سراسر جهان را دارد. با توجه به نمودار (۷) در سال ۲۰۲۱، نرخ بیکاری در امارات متحده عربی ۳.۳۶ درصد از کل نیروی کار بود. نرخ بیکاری این کشور از ۶.۷۰ درصد در سال ۲۰۲۰ به ۳.۹۰ درصد در سال ۲۰۲۱ کاهش یافت.

نمودار ۷. نرخ بیکاری امارات متحده عربی (<https://data.worldbank.org>)

1. Global Innovation Index (GII)
2. United in Knowledge

براساس داده‌های بانک جهانی، نرخ مشارکت نیروی کار برای کل جمعیت امارات از ۷۴.۵ درصد در سال ۱۹۹۷ به ۸۱ درصد در سال ۲۰۱۶ افزایش یافته است (بانک جهانی، بانک داده، ۲۰۲۲). نکته مهم این است که نسبت اشتغال به جمعیت نیز از ۷۵ درصد در سال ۲۰۰۱ به ۷۸ تا ۷۹ درصد در سال‌های اخیر نیز افزایش یافته است. نرخ اشتغال برای مردان حتی در ۹۰-۹۱٪ در ۲۰۱۶-۲۰۱۷ افزایش یافته است. کاهش قابل مشاهده در تمام نرخ‌های اشتغال در سال ۲۰۲۰ به بعد را می‌توان با بحران اقتصادی ناشی از قرنطینه کووید-۱۹ توضیح داد. یکی از ویژگی‌های بازار کار امارات متحده عربی تفاوت قابل توجه در نرخ مشارکت نیروی کار اتباع و افراد غیر ملی است. براساس آخرین مطالعات، مهاجران اماراتی تنها ۸ تا ۱۰ درصد از کل نیروی کار را تشکیل می‌دهد (دی بل ایر، ۲۰۱۸؛ گونزالس و همکاران، ۲۰۰۸؛ پوپلاوسکایا و کارابچوک، ۲۰۱۸؛ سونمز و همکاران، ۲۰۱۱). این پدیده با ساختار جمعیتی تعریف می‌شود که در آن سهم مهاجران به ۸۵ درصد می‌رسد (FCSA, 2022). دولت امارات با ارائه چندین طرح، اتباع اماراتی را تشویق کرد تا در بخش خصوصی به دنبال شغل باشند، با این حال، با این حال در این زمان خروجی چشم‌گیری نداشتند (داکال و همکاران، ۲۰۱۸). در چنین فضایی که جریان مهاجران بسیار فشرده و سطح اتباع بیکار بالاست، دولت در تلاش است تا برنامه‌های ویژه‌ای برای ارتقای اشتغال اتباع جوان در بخش دولتی و خصوصی ایجاد کند (گونزالس و همکاران، ۲۰۰۸). یکی از این برنامه‌ها امارت‌سازی نام دارد. این برنامه با هدف کاهش اتکا به نیروی کار خارجی (به‌ویژه در زمینه‌های با مهارت بالا و بخش‌های هدفمند اقتصاد)، آموزش مهارت‌های رقابتی ملی و بین‌المللی به اتباع، کاهش بیکاری اتباع، جذب جوانان در بازار کار، جذاب‌تر کردن بخش خصوصی برای جوانان و افزایش سهم کارگران حرفه‌ای و ماهر در بخش‌های رو به رشد اقتصاد. تمرکز بر توسعه دو حوزه از زندگی جوانان است: آموزش و کار و همچنین بر اتصال آن‌ها. در حوزه اول، دولت پیشنهاد می‌کند که امکانات آموزش عالی را گسترش دهد، نیازهای نیروی کار و نتایج آموزشی را به هم پیوند دهد و بر نتایج آموزشی تمرکز کند.

برای تسهیل انتقال موفقیت‌آمیز از آموزش به کار، دولت برنامه‌های آموزشی کار، کارآموزی در سازمان‌های خصوصی و دولتی، مشاوره و راهنمایی شغلی، گفتگو بین بخش خصوصی و دولتی، نیروی کار و مؤسسات آموزشی را اجرا کرد. در حوزه کاری، اقدامات اصلی بر اجرای سهمیه‌ها، الزامات رعایت، اهرم‌های سیاست اشتغال (مانند الزامات حداقل دستمزد، مالیات بر مشاغل واردکننده نیروی کار)، مالیات بر حقوق نیروی کار وارداتی و بالاتر بودن ویزا و الزامات پردازش اقامت متمرکز بود و... (الفخری، ۲۰۰۴؛ وزارت اطلاعات و فرهنگ امارات متحده عربی، ۲۰۰۶). با توجه به هدف توسعه پایدار ۸ (SDG ۸)، «ترویج رشد اقتصادی پایدار و فراگیر، اشتغال کامل و مولد و کار شایسته برای همه» اهمیت دارد (سازمان ملل، ۲۰۲۱). بر این اساس، دولت امارات بر اهمیت کاهش بیکاری جوانان از طریق «سیاست‌های توسعه‌محور که از فعالیت‌های تولیدی، ایجاد شغل مناسب... حمایت می‌کند، تأکید کرد و هدف آن فراهم کردن «اشتغال کامل و مولد و کار شایسته برای همه زنان» بود؛ و مردان شامل جوانان و افراد دارای معلولیت تا سال ۲۰۳۰» (وزارت منابع انسانی و امارات، ۲۰۲۱). افزون بر این، برای افزایش تعداد جوانان اماراتی شاغل در بخش خصوصی، دولت امارات اخیراً اعلام کرد که طی پنج سال آینده ۱۰٪ از نیروی کار اماراتی را در نقش‌های ماهر در شرکت‌های خصوصی تضمین می‌کند (تولی، ۲۰۲۱).

۵. توسعه اقتصادی امارات و گذر از رکود اقتصادی ناشی از بحران کرونا

در سال‌های اخیر روند انتقال موقعیت منطقه‌ای امارات از یک قدرت کوچک به بازیگری دارای نقش منطقه‌ای ویژه با سرعت بیشتری طی شده است این امر به‌طور هم‌زمان از عوامل داخلی، عوامل منطقه‌ای و بین‌المللی سرچشمه گرفته است (غلام‌نیا و پیرمحمدی، ۱۳۹۹: ۱۱۵).

ویروس کرونا یکی از سخت‌ترین بحران‌هایی است که جهان تجربه کرده است، بازارهای مالی امارات متحده عربی هم‌زمان با اعلام همه‌گیری بیماری کرونا توسط سازمان بهداشت جهانی و ادامه روند کاهشی قیمت نفت بازار دبی پایین‌ترین سطح خود را از سال ۲۰۱۳ تجربه کرد (اتاق بازرگانی ایران و امارات، ۱۳۹۹). به‌طور کلی کووید ۱۹ تأثیرات قابل توجهی بر اقتصاد دبی داشت که از جمله آن می‌توان به این موارد اشاره کرد:

گردشگری

دبی یکی از مقاصد مهم گردشگری است که به دلیل وجود هتل‌های مجلل، مراکز خرید و جاذبه‌های تفریحی‌اش شناخته شده است. با این حال بیماری کووید ۱۹ منجر به کاهش شدید سفرهای بین‌المللی و گردشگری شد و تأثیر آن بر اقتصاد امارات مشهود بود. امارات تا قبل از شیوع کرونا سالانه میزبان ۱۶ میلیون گردشگر خارجی بود اما در وضعیت کرونایی این رقم به میزان قابل ملاحظه‌ای کاهش پیدا کرد و حتی در مقطعی صنعت گردشگری این کشور به‌طور کامل تعطیل شد (فرهادی، ۱۴۰۰: ۵).

تجارت

دبی قطب اصلی تجارت در خاورمیانه است اما این بیماری زنجیره تأمین جهانی را مختل کرد و منجر به کاهش تجارت بین‌المللی شد و بسیاری از کسب‌وکارها با چالش‌هایی مانند کاهش تقاضا، اختلالات زنجیره تأمین و مسائل مربوط به جریان نقدینگی مواجه بودند، چین به عنوان بزرگ‌ترین شریک اقتصادی شورای همکاری خلیج فارس از زمانی که ووهان بزرگ‌ترین مرکز تجاری چین تحت تأثیر این ویروس قرار گرفت تجارت چین کاهش یافت این امر ضربه بزرگی به اقتصاد امارات وارد کرد زیرا این کشور بیش از حد به صادرات انرژی با چین وابسته است (marian media center, 2020).

دولت دبی اقدامات مختلفی را برای حمایت از مشاغل و افراد در طول همه‌گیری، از جمله بسته‌های محرک، برنامه‌های کمک مالی و تفویض وام اجرا کرد این اقدامات به کاهش برخی از تأثیرات اقتصادی ناشی از این بیماری کمک کرد به‌طور کلی امارات متحده عربی تعهد و مهارت بالایی در مهار گسترش این بیماری چه در سطح داخلی و چه در سطح جهانی با سرمایه‌گذاری، بروکرسی کارآمد و سیستم‌های حکومتی پایدار نشان داد در ادامه به برخی از اقدامات این کشور برای گذر از بحران کرونا و رکود اقتصادی ناشی از آن اشاره خواهیم کرد:

بسته‌های محرک

دولت امارات بسته‌های محرک مختلفی را برای حمایت از مشاغل و افراد آسیب‌دیده از همه‌گیری معرفی کرد که این بسته‌ها شامل کمک‌های مالی، یارانه‌ها و کمک‌های بلاعوض برای کمک به کسب‌وکارها برای حفظ کارمندان، پوشش هزینه‌های عملیاتی و تحریک فعالیت‌های اقتصادی بود.

متنوع‌سازی

امارات در طول چند سال گذشته در جهت تنوع بخشیدن به اقتصاد خود به دور از وابستگی به نفت قدم‌هایی برداشته است و همه‌گیری اهمیت تنوع را برجسته کرد و امارات متحده عربی تلاش‌ها را برای ارتقای بخش‌های غیر نفتی مانند فناوری، مراقبت‌های بهداشتی، گردشگری و انرژی‌های تجدیدپذیر تسریع کرد.

سرمایه‌گذاری در زیرساخت

امارات به سرمایه‌گذاری در پروژه‌های زیربنایی برای تحریک رشد اقتصادی و ایجاد فرصت‌های شغلی ادامه دارد، پروژه‌های بزرگی مانند اکسپر ۲۰۲۰ دبی و توسعه زیرساخت‌های امارات به بهبود اقتصادی در شرایط کرونایی کمک کردند. در ۳ اوت ۲۰۲۰ کابینه امارات راه‌اندازی ۳۳ طرح ابتکاری برای حمایت از بخش‌های اقتصادی را تصویب کرد این طرح به سه مرحله تقسیم شد:

مرحله اول شامل حمایت فوری از بخش‌های تجاری با انجام ۱۵ ابتکار اصلی، مرحله دوم شامل راه‌اندازی حمایت‌های تکمیلی از بخش‌ها به منظور امکان بهبود سریع اقتصادی است و مرحله سوم شامل حمایت یکپارچه از بخش‌های جهانی است و مسیر توسعه پایدار و انعطاف‌پذیری را برای اقتصاد باز خواهد کرد.

دولت امارات متحده عربی استراتژی بانک توسعه امارات را برای حمایت مالی ۳۰ میلیارد درهم به کسب‌وکارها و استارت‌آپ‌ها در گامی بزرگ برای پیش‌برد اقتصاد ملی را تصویب کرد این بانک ۳۰۰ میلیارد درهم را برای حمایت از

بخش‌های صنعتی اولویت‌دار در یک دوره ۵ ساله از سال ۲۰۲۱ تا ۲۰۲۵ اختصاص داد (sighin with uae pass, 2023). به‌طور کلی اقتصاد توسعه‌یافته امارت موفق شد با اقدامات خود از رکود ناشی از بحران کرونا گذر کند و اگرچه در سال ۲۰۲۰ اقتصاد امارات به‌دلیل تأثیرات بحران کرونا ۱ تا ۶ درصد کوچک شد و صادرات نفت و گاز نیز ۳۶ درصد کاهش پیدا کرد با این حال تورم در سال ۲۰۲۱ منفی ۱/۲ درصد بوده است و طبق گفته بانک مرکزی امارات در سال ۲۰۲۲ اقتصاد امارات به‌طور کامل از پیامدهای کرونا رها و بازسازی شد (مرکز پژوهش‌های اتاق بازرگانی ایران، ۱۴۰۱).

نتیجه‌گیری

امارات متحده عربی از زمان تأسیس در سال ۱۹۷۱، با کمک درآمدهای قابل توجه حاصل از صادرات نفت و گاز و سپس تنوع بخشیدن به فعالیت‌های اقتصادی خود، از منطقه‌ای محروم و بیابانی به کشوری ثروتمند تبدیل شده و در زمره کشورهایی با توسعه اقتصادی بالا قرار گرفته است. در پژوهش حاضر هدف بررسی شاخص‌های مؤثر بر توسعه اقتصادی امارات بوده است که با تبیین و بررسی دریافتیم شاخص‌هایی که در توسعه این کشور مؤثر بوده است شامل؛ رشد تولید ناخالص داخلی، درآمدهای غیر نفتی (گردشگری و پروژه‌های عمرانی و جذب سرمایه‌های خارجی)، رشد شاخص توسعه انسانی، نوآوری در کسب‌وکار و تکنولوژی‌های صنعتی، نرخ پایین فقر و بیکاری هستند. نتایج پژوهش حاضر نشان داد امارات متحده عربی یکی از توسعه‌یافته‌ترین کشورهای حوزه خلیج فارس است و از ارزش سرانه تولید ناخالص داخلی بالایی برخوردار است. آمارها حاکی از این است که این کشور همچنان دارای اقتصاد مبتنی بر کالا است و محموله‌های نفت و گاز طبیعی ۴۰ درصد از کل صادرات و ۳۸ درصد تولید ناخالص داخلی را تشکیل می‌دهد؛ اما امارات به‌منظور تنوع بخشیدن به اقتصاد و کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی، سرمایه‌گذاری‌های هنگفتی را در بخش‌های گردشگری، مالی و ساخت و ساز انجام داده است.

یکی دیگر از مهم‌ترین درآمدهای غیر نفتی امارات در حوزه گردشگری است. درواقع این کشور یکی از مرفه‌ترین کشورهای خاورمیانه در زمینه توسعه سفر و گردشگری است. عامل سرمایه‌گذاری‌های خارجی در این کشور نیز از مهم‌ترین درآمدهای امارات بوده که روند توسعه اقتصادی این کشور را تسهیل کرده است. امارات از نظر بانک جهانی به‌عنوان بیست و یکمین مکان آسان برای انجام تجارت در جهان رتبه‌بندی شده است. در حوزه نوآوری‌ها و همچنین کارآفرینی امارات نیز به‌خوبی توانسته است گام‌های مؤثری بردارد. این کشور عربی برنامه‌های افزایش کار برای مهاجران و توسعه مشاغل برای جوانان و رفع نابرابری‌های جنسیتی که یکی از معضلات مهم امارات در حوزه کارایی و حقوق و دستمزدها بوده است، توسط متخصصان و برنامه ریزان تدوین کرده است و وارد فاز اجرایی نیز شده است.

در بحث شاخص‌های توسعه انسانی امارات نیز یافته‌ها حاکی از آن است که این کشور برای ارتقای این شاخص‌ها تلاش زیادی کرده و توانسته است در زمینه توسعه انسانی رتبه بالایی کسب کند. سرعت ادغام با اقتصاد جهانی، جذب سرمایه‌گذاران بزرگ بین‌المللی ضمن توجه به ارتقای استانداردهای رفاه اجتماعی و کاهش آن نسبت تبعیض جنسیتی بین زنان و مردان یکی از مهم‌ترین دلایل پیشرفت امارات متحده عربی در حوزه توسعه انسانی بوده است. در طول بحران کرونا نیز باوجود آسیب‌هایی که اقتصاد این کشور عموماً در طول سال اول کرونا محتمل شد توانست با ارائه طرح‌های مختلف اقتصادی ازجمله ارائه بسته‌های محرک به صنایع، متنوع‌سازی اقتصاد و خروج از حالت وابستگی به نفت و سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها از رکود ناشی از این بحران گذر کرده و این نشان‌دهنده این امر بوده است که در کشورهای ثنولیرالی و توسعه‌یافته بحران‌ها تأثیرگذاری کمتری خواهند داشت و عبور از این بحران‌ها در شرایط بهتری صورت خواهد گرفت.

منابع

- اتاق بازرگانی ایران و امارات (۱۳۹۹). مروری بر مهم‌ترین وقایع اقتصادی امارات متحده عربی در سال ۲۰۲۰. <https://www.iremcc.ir/1169>
- بخشی، قدسیه؛ مؤمنی، فرشاد؛ محمدی، تیمور (۱۴۰۲). بررسی تحولات اندیشه‌ای پیرامون ارتباط و اثرات متقابل نابرابری و رشد و دلالت‌های آن برای اقتصاد ایران. *مجلس و راهبرد*، ۳۰ (۱۱۳)، ۱۰۱-۱۳۷. doi: 10.22034/mr.2021.4790.4646

- حاجی مظفری، سارا؛ اسکندری، زهرا (۱۳۹۴). بررسی نقش شاخص‌های توسعه انسانی و اقتصادی در پیشبرد توسعه. کنفرانس بین‌المللی پژوهش در علوم و تکنولوژی، ۱، ۱۳-۱۳.
- غلام‌نیا، هادی؛ پیرمحمدی، سعید (۱۳۹۹). تحول در سیاست منطقه‌ای امارات متحده عربی؛ رهیافت محمد بن زاید. نشریه علمی آفاق امنیت، ۱۳ (۴۹)، ۱۱۵-۱۴۵.
- فرهادی، فرشید (۱۴۰۰). کرونا ویروس؛ کنشی فراگیر در تحولات ژئوپلیتیک جهان اسلام. موسسه آینده‌پژوهی جهان اسلام، گزارش ویژه، ۷۰ (۸-۱).
- مرکز پژوهش‌های اتاق بازرگانی ایران (۱۴۰۱). سیاست تجاری امارات متحده عربی.
- مطیعی، صدیقه؛ زیاری، رضا (۱۳۹۶). توسعه اقتصادی. سومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، تجارت و توسعه اقتصادی، ۱۵۳-۱۷۱.

References

- Abdelgadir, S. (2020). Challenges and potentiality of GCC countries towards achieving sustainable economic growth: Analytical framework. *European Journal of Business and Innovation Research*, 8 (5), 23-37.
- Al-Fakhri, J. J. (2004). The demographic structure of the GCC states. *The Gulf in a year—2003* (pp. 68-80). Gulf Research Center.
- Bakhshi, Qudsieh, Momeni, Farshad and Mohammadi, Timur. (2023). Investigating developments around the relationship and mutual thought of inequality and growth and its implications for Iran's economy. *Majlis and Strategy*, 30 (113), 101-137. doi: 10.22034/mr.2021.4790.4646 (In Persian).
- Bouland-van Dam, S. I., Oostrom, J. K., De Kock, F. S., Schlechter, A. F., & Jansen, P. G. (2021). Unraveling leadership potential: Conceptual and measurement issues. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 30 (2), 206-224.
- Farhadi, F. (2021). *Coronavirus: A Pervasive Action in the Geopolitical Developments of the Islamic World*. The Institute for Islamic World Future Studies (In Persian).
- Fred Economic Data (2023). *Non-oil Revenue for General Government for United Arab Emirates*. In: <https://fred.stlouisfed.org>
- Gholamnia, H., & Pirmohammadi, S. (2021). Transformation of the Regional Politics of United Arab Emirates: Muhammad Ben Zayed's Approach. *Security Hozirons Scientific Journal*, 13 (49), 115-145 (In Persian).
- Global economy (2021). United Arab Emirates: Human development. 2021: in: <https://www.theglobaleconomy.com>
- Gonzalez, G., Karoly, L., Constant, L., Salem, H., & Goldman, C. (2018). *Facing human capital challenges of the 21st century: Education and labor market initiatives in Lebanon, Oman, Qatar, and the United Arab Emirates*: Executive Summary. 15 (50), 1-154. doi: 10.7249/mg786.1
- Haji Mozaffari, S., & Eskandari, Z. (2015). *Examining the Role of Human and Economic Development Indicators in Promoting Development*. *International Conference on Research in Science and Technology*, Vol.1.1-13 (In Persian).
- Iran Chamber of Commerce Research Center (2022). *Trade Policy of the United Arab Emirates* (In Persian).
- Iran-Emirates Chamber of Commerce. (2020). *Overview of the Most Important Economic Events in the United Arab Emirates in 2020*. Retrieved from <https://www.iremcc.ir/> 1169 (In Persian).
- Joushanlou, H., & Khanisah, N. (2013). *Neoliberalism and Its Impact on Economic Development in the Islamic Republic of Iran*. Geography (Islamic Azad University), Winter 2013, Issue 23 (In Persian).
- Motiei, S., & Ziyari, R. (2017). *Economic Development*. Third International Conference on Management, Commerce, and Economic Development (In Persian).
- Reuters, (2022). *UAE's non-oil trade grows 17% to top \$288 billion in first half*. August 2022, In: <https://www.reuters.com/world>
- Schiliro, D. (2015). Innovation in small and medium enterprises in the United Arab Emirates. *MPRA*

- Paper No. 64309, posted 14 May 2015 13:08 UTC
- Shirzadi, R. (2013). Human Development in Middle East: A Comparative Study of Human Development in United Arab Emirates and Qatar. *Middle East Political Review*, 2 (1-2), 125-152
- Statista (2023) *United Arab Emirates: Gross domestic product (GDP) from 1988 to 2028*. in: <https://www.statista.com>
- Taha Manna, M. (2020). Residents' Perceptions of the Impacts of Tourism Development: Empirical Evidence from UAE. *International Journal of Heritage, Tourism and Hospitality*, 14 (1), June, 2020
- Tolley, G. (2021, September 12). UAE private sector given five years to make 10% of workforce Emirati. *The National News*. Accessed February 20, 2022
- Tradingeconomics (2023). United Arab Emirates GDP Annual Growth Rate. in: <https://tradingeconomics.com>
- World bank (2022). *Foreign direct investment, net inflows (BoP, current US\$) - United Arab Emirates*. in: <https://data.worldbank.org>
- World bank (2023). *Unemployment, total (% of total labor force) (modeled ILO estimate) - United Arab Emirates*. In: <https://data.worldbank.org>
- World bank. (2022). "International tourism, number of arrivals - United Arab Emirates" in: <https://data.worldbank.org/>
- Zawya, (2022). *UAE tops Arab world in Human Development Index*. in: <https://www.zawya.com>

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی